

УДК 377.3

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В РИНКОВИХ УМОВАХ

Хохлова Олександра Артурівна,
асистент кафедри економіки підприємств і прикладної статистики
Інституту хімічних технологій (м. Рубіжне)
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
e-mail: arturovna31may@gmail.com

Анотація. Проведено аналіз сучасного стану і тенденцій розвитку хімічної галузі промисловості в Україні та інших країнах. Охарактеризовано загальну структуру сучасної вітчизняної хімічної галузі, яка представлена як старими великими підприємствами, що скорочують виробничі потужності, так і новими малими та мікропідприємствами, переважна більшість яких реалізує окремі стадії виробництва хімічної продукції, використовуючи напівфабрикати закордонних виробників. Зроблено висновок про необхідність орієнтації вітчизняної хімічної галузі на розвиток малого підприємництва і про важливу роль системи вищої технічної освіти в забезпеченні цього напряму відродження хімічної галузі кваліфікованими інженерними кадрами.

Ключові слова: хімічна промисловість, мале хімічне підприємство, мікропідприємство, ринок праці, фахова самореалізація.

Формул: 0; рис. 0; табл. 0; бібл. 11.

PECULIARITIES OF FORMING ECONOMIC COMPETENCE IN THE FUTURE SPECIALISTS OF THE CHEMICAL INDUSTRY OF UKRAINE IN MARKET CONDITIONS

Khokhlova Alexandra,
Assistant of the Department of Economics of Enterprise and Applied Statistics
of the Institute of Chemical Technologies (Rubizhne)
of East Ukraine Volodymyr Dahl National University
e-mail: arturovna31may@gmail.com

Abstract. The article analyzes modern condition and tendencies of development of chemical industry in Ukraine and other countries. The article describes the structure of modern domestic chemical industry, which is represented by major the enterprises, which production facilities are declining and new small enterprises and micro-enterprises, most of which implements a separate stage in the production of chemical products using intermediates of foreign manufacturers. The conclusion is made about the necessity of orientation of the domestic chemical industry on the development of small businesses and the important role of the system of higher technical education in support of this direction and the revival of the chemical industry with qualified engineering personnel.

Keywords: chemical industry, chemical small enterprise, micro enterprise, market trade, professional fulfillment.

Formulas: 0; fig. 0; tabl. 0; bibl. 11.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ХИМИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ В РЫНОЧНЫХ УСЛОВИЯХ

Хохлова Александра Артуровна,
ассистент кафедры экономики предприятий и прикладной статистики
Института химических технологий (г. Рубежное)
Восточноукраинского национального университета имени Владимира Даля
e-mail: arturovna31may@gmail.com

Аннотация. Проанализированы современное состояние и тенденции развития химической отрасли промышленности в Украине и других странах. Охарактеризована общая структура современной отечественной химической отрасли, которая представлена как старыми крупными предприятиями, производственные

мощности которых сокращаются, так и новыми малыми предприятиями и микропредприятиями, подавляющее большинство которых реализует отдельные стадии производства химической продукции, используя полуфабрикаты зарубежных производителей. Сделан вывод о необходимости ориентации отечественной химической отрасли на развитие малого предпринимательства и о важной роли системы высшего технического образования в обеспечении этого направления возрождение химической отрасли квалифицированными инженерными кадрами.

Ключевые слова: химическая промышленность, малое химическое предприятие, микропредприятие, рынок труда, профессиональная самореализация.

Формул: 0; рис. 0; табл. 0; библи. 11.

Вступ. У наших попередніх дослідженнях була визначена загальна структура економічної компетентності майбутнього фахівця хімічної промисловості (далі – ФХП), а саме три структурні компоненти економічної компетентності майбутнього фахівця хімічної промисловості: ціннісно-мотиваційний (система ціннісних орієнтирів, особисті інтереси, бажання, мотиви); когнітивний (система економічних знань, умінь, навичок, досвіду); діяльнісний (процес і результат засвоєння та реалізації економічних знань, умінь, навичок, досвіду). Надалі перед нами постає завдання розроблення теоретичної моделі економічної компетентності фахівця хімічної промисловості, яка б відповідала поточному станові економіки хімічної галузі України та тенденціям її розвитку. Для цього ми повинні визначити особливості сучасних і перспективних економічних умов професійної діяльності майбутніх ФХП.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Існує значна кількість фундаментальних досліджень особливостей економічної діяльності хімічної промисловості України до початку 90-х рр. ХХ століття. Подальші дослідження в цьому напрямі, на жаль, мають епізодичний і безсистемний характер. Однак навіть та невелика кількість інформації, що є в загальному доступі, дає можливість достатньо чітко оцінити поточний стан і спрогнозувати найвірогідніші сценарії розвитку вітчизняної хімічної галузі промисловості. Тому *метою статті* є узагальнення інформації, проведення аналізу і складання загальної характеристики поточного економічного стану вітчизняної хімічної галузі промисловості та визначення ключових перспектив її подальшого розвитку, що мають бути віддзеркалені в розроблюваній теоретичній моделі економічної компетентності майбутніх ФХП.

Результати дослідження. Хімічна промисловість – одна з найважливіших галузей світової економіки і є галуззю сучасної індустрії, що розвивається дуже динамічно. Нині практично вже немає такої сфери людської діяльності, де б хімічна продукція не знаходила широкого застосування. Для сучасної хімічної промисловості характерні високі витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, постійне вдосконалення технологічних процесів, використання все більш різноманітної сировини і напівпродуктів [1].

У структурі хімічної промисловості зазвичай виділяють два умовні «поверхи», до яких відносять відповідні підгалузі. До «нижнього поверху» відносять гірничо-хімічну промисловість. До «верхнього поверху» – виробництво полімерних матеріалів, а також

виробництво продукції, призначеної для задоволення споживчих потреб людей [2]. Значення підгалузей та окремих виробництв у світовому господарстві не є сталим і з плином часу поступово відбувається перехід від переважання «нижніх поверхів» до переважання «верхніх».

Найбільш високими темпами світова хімічна промисловість розвивалася з початку 50-х і до середини 70-х років ХХ століття, однак потім, під впливом енергетичної і сировинної криз, ці темпи тимчасово сповільнилися. У період із 90-х рр. ХХ століття до кризи 2008 року успіх у конкурентній боротьбі хімічним компаніям розвинених країн приносила стратегія консолідації з метою досягнення економічного ефекту за рахунок нарощування масштабів виробництва.

У розвинених країнах Північної Америки та Європи можливості традиційних стратегій вважаються значною мірою вичерпаними і в хімічній галузі надається перевага розвитку наукоємних, складних, малотоннажних виробництв, продукція яких потрібна для сегментів, що швидко розвиваються, акумулюючи сучасні досягнення науково-технічного прогресу. Крім того, хімічна галузь поступово переходить від традиційної підгалузевої структури, наведеної вище, до виділення трьох інтегрованих галузевих блоків: базові сировинні виробництва, виробництво високотехнологічної продукції виробничого попиту, виробництво високотехнологічної продукції споживчого попиту. Не можна сказати, що стратегія використання капіталомістких активів вичерпалася. Сьогодні вона взята на озброєння хімічними компаніями Азії і Середнього Сходу, де в останні десятиліття під впливом складного комплексу факторів досить чітко стала виявлятися тенденція до концентрації виробництв «нижнього поверху» [3].

Сучасні розвинені країни, насамперед США, Західна Європа та Японія, зорієнтовані на випуск високотехнологічної наукоємної продукції, тобто на розвиток хімічних підгалузей «верхніх поверхів». Менш складні, матеріаломісткі та екологічно брудні виробництва зосереджуються в менш економічно розвинутих країнах, у тому числі й в Україні.

До 90-х рр. ХХ століття Україна мала потужну хімічну промисловість, що була сформована як комплекс великих підприємств, які переважно виробляли продукцію «нижніх поверхів». На початку 1980-х років мінеральних добрив Україна виробляла стільки ж, скільки і Франція, більше ніж ФРН і Великобританія, і у 2,5 рази більше, ніж Італія та Іспанія. Сірчаної кислоти Україна виробляла більше, ніж усі вищевказані розвинені країни [4]. У 1990-ті значна частка хімічних

підприємств перейшла з державної власності у приватну. При цьому далеко не всім новим власникам вдалося зберегти виробничі потужності. Під впливом цілої низки несприятливих факторів відбулося згортання виробництв і закриття багатьох хімічних підприємств, у результаті чого наша держава, на жаль, втратила лідерство на світовому ринку хімічної продукції. Сьогодні вітчизняна хімічна галузь представлена невеликою кількістю «старих», технологічно відсталих, із високим рівнем зносу основних фондів великотоннажних виробництв «нижніх поверхів», що були створені до 1991 року, і невеликою кількістю переважно малотоннажних підприємств «верхніх поверхів», які утворилися за часи незалежності та виробляють продукцію здебільшого для внутрішнього ринку, відчуваючи сильний тиск з боку зарубіжних конкурентів. Україна практично припинила випуск калійних, фосфорних і складних добрив у промислових обсягах. Україна виробляє лише мізерну кількість продукції малотоннажної хімії (сорбенти, каталізатори, абсорбенти, адсорбенти, добавки до полімерних матеріалів, особливо чисті речовини, інгібітори, комплекси, особливі засоби захисту рослин, ферментні компоненти, регулятори росту і розвитку рослин), поступаючись на внутрішньому ринку високотехнологічній продукції закордонним конкурентам. Більшість «старих» хімічних заводів, які зазвичай були і містоутворюваними, переживають зараз важкі часи. ЗАТ Северодонецьке об'єднання «Азот», де раніше працювало близько 27 тисяч осіб, скоротило свою чисельність на дві третини [5]. Інші підприємства намагались розв'язати свої проблеми шляхом реструктуризації. Так, 2008 року постановою Кабінету Міністрів було реструктуризовано підприємство «Зоря». На його базі засновано дві юридичні особи – казенний хімічний завод «Зоря» і ДП «Хімічний завод «Південний»» [6]. Однак такі кроки не запобігли зменшенню кількості працівників підприємства і скороченню вакансій на ринку праці. Таким чином, очевидним є факт згортання протягом останніх десятиліть великих, у тому числі містоутворюваних хімічних підприємств.

Зрозуміло, що в таких умовах випускники технічних і хіміко-технологічних спеціальностей зіштовхуються з проблемою працевлаштування, унаслідок чого знижується інтерес до цих спеціальностей з боку абітурієнтів. Водночас хімічна промисловість починає відчувати «кадровий голод» через те, що процес старіння кваліфікованих кадрів не компенсується повною мірою молодими фахівцями, не тільки готовими сумлінно виконувати свої посадові обов'язки, а й здатними генерувати сміливі ідеї, виробляти нестандартні рішення, працювати в команді, брати на себе відповідальність і, нарешті, створювати нові робочі місця за рахунок розширення виробництва конкурентоздатної продукції, створення нових виробництв або навіть нових підприємств. Якщо переважна більшість випускників хіміко-технологічних ВНЗ достатньо чітко уявляє свій шлях фахової самореалізації як найманний працівник, то роль власника або менеджера приватного промислового підприємства в хімічній галузі молоддю, зазвичай, узагалі не розглядається, попри те,

що хімічна промисловість за рівнем продуктивності праці у світі поступається тільки фармацевтиці, випереджаючи автомобільну, електронну й інші галузі, тобто, безумовно, є дуже перспективною. В Україні молодь, на жаль, сприймає хімічні виробництва переважно не як конкурентоспроможні, здатні приносити високий прибуток, а як один з не дуже вигідних видів бізнесу, який потребує чималих інвестицій та державних дотацій. Певною мірою така позиція формується і підтримується під впливом стереотипних уявлень старшого покоління про хімічне підприємство лише як підприємство-гігант і нестабільності роботи більш-менш великих сучасних хімічних підприємств.

Дійсно, досвід капіталомістких галузей свідчить, що достатній рівень прибутковості та ефективності досягається, коли на чотири найбільші компанії галузі припадає не менше ніж 70% усієї виробленої продукції у країні. Саме цей рівень забезпечує оптимальне поєднання конкуренції і стабільності цін. Однак, наприклад, у західноєвропейській хімічній промисловості 96% хімічних підприємств – це малі та середні підприємства із чисельністю зайнятих менше ніж 250 осіб. При цьому 61% у них становлять мікрокомпанії з чисельністю зайнятих від одного до дев'яти осіб. Тобто великий і малий хімічний бізнес можуть успішно співіснувати. У хімічній промисловості розвинених країн активно діють різні венчурні компанії, взаємні фонди, інституційні інвестори, які купують пакети акцій як великих, так і невеликих хімічних компаній і реструктурують їх з метою підвищення ринкової вартості. Венчурні фонди активно підтримують нові біотехнологічні «стартапи» для подальшого їх продажу великим хімічним корпораціям [7].

Таким чином, результати аналізу загальної структури світової економіки хімічної галузі промисловості дозволяють констатувати той факт, що в розвинених країнах хімічна промисловість представлена різноманітними підприємствами – великими, середніми, малими і мікропідприємствами. Це дозволяє нам припустити, що розвиток малих і мікропідприємств в Україні може стати шляхом до відродження вітчизняної хімічної галузі промисловості. При цьому слід зазначити: в Україні наявні щонайменше дві сприятливі умови для реалізації цього шляху. По-перше, у нашій країні існує система інженерно-технічної освіти з передовими науковими школами. По-друге, навіть у разі повної зупинки роботи старих хімічних комбінатів і неможливості або недоцільності модернізації його виробництв промисловий майданчик може стати основою для організації на його території окремих малих або мікропідприємств. Це пов'язано з особливими вимогами до розташування хімічних виробництв відносно житлового сектору, потребою у специфічній внутрішній інфраструктурі, транспортним сполученням тощо. Уже сьогодні є позитивні приклади новостворених приватних хімічних підприємств, створених на промислових майданчиках колишніх хімічних гігантів. Так, наприклад, у м. Рубіжному на території колишнього хімічного заводу «Барвник» працюють «Трубний завод», «Хімпостачальник» і «Промінвест», які є приватними, порівняно успішними і прибутковими.

Зрозуміло, що малі підприємства не здатні повністю компенсувати втрачені при закритті великого підприємства робочі місця, однак важливим аргументом на користь їх створення може слугувати той факт, що історія багатьох відомих у світі великих виробників хімічної продукції починалася з «гаража».

Безперечно, великі хімічні транснаціональні корпорації мають надприбутки саме завдяки своїм масштабам і забезпечують роботою сотні тисяч працівників, однак більшість із транснаціональних корпорацій починали як малі підприємства. Наприклад, BASF Societas Europaea (BASF SE, «Badische Anilin- & Soda-Fabrik») – найбільший у світі хімічний концерн був заснований 1865 року підприємцем Фрідріхом Енгельгорном як невелика фабрика з виробництва аніліну та соди [8]. The Dow Chemical Company – міжнародна хімічна компанія, що присутня у 175-ти країнах світу і має близько 56 000 співробітників, була заснована 1897 року підприємцем-хіміком Гербертом Дау. Спочатку компанія випускала лише відбілювач і бромід калію, але з часом розширила сферу своєї діяльності та перетворилась до кінця XX століття на одну з найбільших транснаціональних корпорацій. З 1930-х років Dow Chemical почала випускати пластмаси, що згодом стало одним з основних напрямів бізнесу [9]. Royal Dutch Shell – нідерландсько-британська нафтогазова компанія, четверта за величиною активів виробнича компанія у світі, згідно з рейтингом Forbes Global 2000, походить з 1833 року, коли англійський купець Маркус Семюель відкрив невеличкий магазин у Лондоні і став торгувати екзотичними речами, серед яких були шкатулки, прикрашені морськими мушлями (по-англійськи «shell»). Надалі, 1891 року син Семюеля опинився в Батумі, де в нього народилася ідея налагодити транспортування газу з Каспію через Суецький канал на Близький Схід. «Дюпон» («DuPont», «E. I. du Pont de Nemours and Company») – американська хімічна компанія, одна з найбільших у світі. Входить у список Fortune 1000 за підсумками 2008 року (81-ше місце). Заснована 1802 року як підприємство з виробництва пороху. Зараз «Дюпон» випускає широкий спектр продукції і веде серйозні інноваційні дослідження. Компанія є винахідником безлічі унікальних полімерних та інших матеріалів, серед яких неопрен, нейлон, тефлон, кевлар, майлар, тайвек та ін. [10].

Крім того, незважаючи на не найкраще становище вітчизняної хімічної галузі, уже сьогодні можна навести чимало прикладів успішних вітчизняних малих підприємств і мікропідприємств. Так, підприємство ХІМДЕКОР (ПП, м. Вінниця), засноване 2007 року, виробляє барвники і пігменти, лаки і фарби, клей і желатин, а використовуючи сировину провідних європейських компаній, також здійснює гуртову торгівлю хімічною продукцією. РТВ-ІМЕКС (СП, ООО, м. Львів) виробляє промислові гази, кисень, ацетилен та ін. З 2015 року ООО «Традиції здоров'я. Аптеки» (м. Київ) виробляє фармацевтичні препарати, а також здійснює гуртову і роздрібну торгівлю фармацевтичною продукцією та забезпечує роботою 50 осіб. ТОВ АКЦИОМА-АГРО (м. Черкаси) з 2008 року виробляє мінеральні добрива і сполуки азоту [аміачна селітра,

КАС-32 (Карбамідо-аміачна суміш), карбамід (сечовина), аміачна вода, амофос, хлористий калій, азофоска, нітроамофоска, суперфосфат, сульфат амонію, аміак водний, азотно-калійні добрива, складні комплексні, рідкі добрива, різновиди агрохімії] і здійснює гуртову торгівлю хімічною продукцією. ТОВ «Мікрохім» (м. Рубіжне) було створене наприкінці 90-х років XX століття як мікропідприємство. Сьогодні воно забезпечує роботою 195 осіб, виробляючи життєво важливі основні фармацевтичні препарати [11].

Результати проведеного аналізу та порівняння поточного стану і тенденцій розвитку економіки хімічної галузі на глобальному та макrorівні дозволяють нам окреслити два вірогідні шляхи руху економіки вітчизняної хімічної галузі – або її повне повільне зникнення, або поступові кроки до стабілізації та сталого розвитку шляхом створення малих хімічних підприємств переважно «верхніх поверхів», наукоємних, що використовують екологічно нешкідливі та мало-відхідні технології. Очевидно, що система вищої технічної освіти має докласти всіх можливих зусиль для забезпечення кваліфікованими фахівцями можливості реалізації саме другого шляху розвитку вітчизняної хімічної галузі. Крім того, на нашу думку, слід також звернути увагу на те, що однією з проблемних ознак сучасного етапу розширення мережі малих хімічних підприємств є переважання одностадійних виробництв, що фактично реалізують найпростіші фізико-механічні та механічні процеси (змішування, фасування, упаковки), тобто допоміжні операції складних хімічних технологій. Серед ключових причин такої ситуації ми бачимо суперечність між бізнесовою активністю осіб без спеціальної хіміко-технологічної освіти і підприємницькою пасивністю переважної більшості фахівців хімічного профілю. При цьому, на наш погляд, дієвим засобом розв'язання цієї суперечності може стати оновлення змісту економічної підготовки майбутніх фахівців хімічної промисловості з урахуванням сучасного стану і перспектив розвитку вітчизняної хімічної галузі в умовах ринкової економіки.

Висновки. Таким чином, результати проведеного аналізу дозволяють зробити висновок, що в Україні, поряд із процесами зменшення частки державної власності в хімічній галузі промисловості, згортання великотоннажних хімічних виробництв і, як наслідок, – скорочення робочих місць на ринку праці, складаються сприятливі умови для відродження хімічної галузі та її подальшого розвитку шляхом розширення мережі малих і мікропідприємств переважно високотехнологічних, маловідхідних, наукоємних, у тому числі на промислових майданчиках колишніх хімічних підприємств, що припинили своє існування. Тому, на нашу думку, при розробленні теоретичної моделі економічної компетентності майбутніх фахівців хімічної промисловості слід ураховувати не тільки поточні вимоги роботодавців до випускників хіміко-технологічних ВНЗ, а й ті знання, уміння, особистісні якості, ціннісні орієнтири, що забезпечують молодій людині готовність до фахової самореалізації в умовах ринкової економіки, у тому числі шляхом самостійного створення власного робочого місця.

Список використаної літератури

1. Химическая промышленность [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kursak.net/ximicheskaya-promyshlennost>.
2. Химическая промышленность мира [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/151796.html>.
3. Мировая химическая промышленность [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.perspektivy.info/print.php?ID=88615>.
4. Химическая промышленность Украины: текущее состояние [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zet.in.ua/news/ximicheskaya-promyshlennost-ukrainy-tekushhee-sostoyanie>.
5. Официальный сайт «Северодонецкое объединение Азот» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : azot.lg.ua.
6. Официальный сайт ООО НПП «Заря» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zaryachem.com/ru/about-company>.
7. Химическая промышленность Германии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrexport.gov.ua/i/.../web-chemie_de_2010.pdf.
8. Welcome to BASF [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.basf.com/en.html?id=U48LC9BT.bcp-DR>.
9. Dow Chemical Company [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://en.wikipedia.org/wiki/Dow_Chemical_Company.
10. E. I. du Pont de Nemours and Company [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://utmagazine.ru/tickers/DD>.
11. Бізнес-каталог підприємств України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ua-region.com.ua/13385409>.

References

1. Himicheskaya promyshlennost' [Chemical industry]. (n.d.). *kursak.net*. Retrieved from <http://kursak.net/ximicheskaya-promyshlennost> [in Ukrainian].
2. Himicheskaya promyshlennost' mira [The chemical industry of the world]. (n.d.). *www.lib.ua-ru.net*. Retrieved from <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/151796.html>.
3. Mirovaya himicheskaya promyshlennost' [World chemical industry]. (n.d.). *www.perspektivy.info*. Retrieved from <http://www.perspektivy.info/print.php?ID=88615> [in Russian].
4. Himicheskaya promyshlennost' Ukrainy: tekushchee sostoyanie [Chemical industry in Ukraine: current status]. (n.d.). *zet.in.ua*. Retrieved from <http://zet.in.ua/news/ximicheskaya-promyshlennost-ukrainy-tekushhee-sostoyanie> [in Ukrainian].
5. Oficial'nyj sayt «Severodoneckoe ob'edinenie Azot» [Official site «Severodonetsk Association Azot»]. (n.d.). *www.azot.lg.ua*. Retrieved from www.azot.lg.ua [in Ukrainian].
6. Oficial'nyj sayt ООО НПП «Заря» [The official site of LLC NPP «Zarya»]. (n.d.). *www.zaryachem.com*. Retrieved from <http://www.zaryachem.com/ru/about-company> [in Ukrainian].
7. Himicheskaya promyshlennost' Germanii [Chemical Industry in Germany]. (n.d.). *www.ukrexport.gov.ua*. Retrieved from www.ukrexport.gov.ua/i/.../web-chemie_de_2010.pdf [in Ukrainian].
8. Welcome to BASF. (n.d.). *www.basf.com*. Retrieved from <https://www.basf.com/en.html?id=U48LC9BT.bcp-DR> [in German].
9. Dow Chemical Company. (n.d.). *en.wikipedia.org*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Dow_Chemical_Company.
10. E. I. du Pont de Nemours and Company. (n.d.). *utmagazine.ru*. Retrieved from <https://utmagazine.ru/tickers/DD> [in Russian].
11. Biznes-kataloh pidpriemstv Ukrainy [Business catalog of Ukrainian enterprises]. (n.d.). *www.ua-region.com.ua*. Retrieved from <https://www.ua-region.com.ua/13385409> [in Ukrainian].